

ЫРААҤЫ КӨРӨН ҮЛЭЛИЭХТЭЭХПИТ

Олунньу 1 күнүгэр улуус дьаһалтатын аактабай саалатыгар иһиликтэр баһылыктара, общественнай хамсаанын сивийааччылары, тренердэр, спорт бэтэрээннэр, оскуола дириэктэрдэр, физкультур учууталлара СР спорка министри М.Д. Гуляевы кытары көрүстүлэр. Чурапчы улуутугар спорт иһиликтэ сыйдыгыгар туһуламмыт муһаабы тэрийдүлэр.

Уопсайа 150-тан тахса күүс кытына. Маныайгынан, Чурапчы улуутугар спортнай-маассабай физкультур улуус дорубуйаны чөбүлүрдүн үлэтин туһунан иһитиннэринин улуус баһылыга А.Т. Ноговицын онордо. Кини аасыт сыйга спорка ситиһилэри, ону сэрэ ити хайыскага үлэ-хамнас ханнык сиптомэти ытылларын, уопсай баһаанынныан бигиллэрдэ. Чурапчы улуутугар, чуолаан спорт маассабай көрүстүлүгэр иһиликтэ быһаанар тустарынан улуус спорка управлениетын начальнига В.И. Давыдов көрсөтө. Саппы физкультур улуус спорт институтугар үлэ-хамнас хайыскаларын, туох түмүктэри аһалытын, иһиликтэ сорукары ситиһэргэ туох өрүттээх үлэ

ытылларын туһунан институт ректора, п.н.к., И.И. Готовцева иһитиннэрини онордо. Ону таһынан Д.П. Коркин аатынан олимпийскай эрэлэри бэлэмниир республикатаабы оро спортнай иһитиннэ-эт-оскуола дириэктэрэ Н.Н. Гуляев үлэтин уопсай барылын туһунан бигиллэрдэ.

СР спорка министри М.Д. Гуляев хас бириэни иһитиннэрини көнүктүтүп туһааннаах уонна сорох мөккүрдээх болтуруостары быһаарыыга сүбэ-ама биэрдэ. Кини сааһыан маннаах үлэтиннэ: “Чурапчы улуута физкультур уонна спорт сыйдыгыгар үлэ өрүттээх үлэ-хамнаһы тэрийэр, республиката иһиликтэ күөһү сыйдыар улуустартан биэрдэр. Ол да буоллар, иһиликтэ уоскуйан хаалбаа, өссө сааһыан-саа үлэ хайыскаларын тобулаң, сааһыан-саа сааһааһыаннары олоһо кэл-лэри сорукара тураллар. Ошон бары позицияга барытыгар эһиги чемпион буолу-октааххыт. Сыйа-сорука онук турар. Холбур, маассабай спорду сайыннарыы, иһиликтэ ортогугар иһиликтэ тарбаһы, көбүлөөһүн бигилин Дойду үрдүнөн

болгомото кыһыгар турар. Ол курдук уруксу-күмүрүгэ ГТО нурматын туттарыы бигилин сөргүтүлүгө онно эмэс биэр дой-дулааххыт, чурапчылар, бастаах күөһү буолуоктааххыт, үрдүкү маастарыстыбага да буоллун, оро спорда да буоллун, эмэс ситиһилэри, үрдүкү чыпчааллары баһаарыт. Ошон сыйаһыт-сорука сүрдээх улааһы, туск баар иһиликтэ структураны барытын онордубут: муниципальнай оскуола баар, республикатаабы оскуола баар, олимпийскай резерв училищета, спортнай бэлэмнэни кини аһылынылар. Ошон туск баар өйбүтүн-сааһытын, сааһылытын түмөн, ыраабы көрөн үлэлиэххэ кини: Спорду уонна физ-культураны сайыннарыыга Аан дойду таһымыгар тахсыаххыт. Ошон мин институт саалатыгар, И.И. Готовцева маастабын, институт бүтүнгү күөһү сүрдээх үлэтийдик аһаардатытын баран олорор, үлэтин-хамнаһын ылар, Россия спорка министри В. Мутко туруорар сорукарын барытын күмүгэр толорор. Институтка улааһы федеральнай,

республикатаабы таһымаах кадрлардаах, специалистардаах”.

Спорт министри М.Д. Гуляев “Кылааннах иһиликтэни Бочуоттаах оскуола” анал бөлөһүн Кылааннах иһиликтэни баһылыга Е.Н. Потанов тутар-да. СР спорка министри ситиһилэри профсоюзун бэрэссэдэти Г.Т. Сивцев, күүһүн сэрэ М.Е. Дружников, В.И. Нестеров, И.И. Ожешников тус сааһаарын үлэтиннэр.

Эһиги улуустаабы спорт бэтэр-ээннэр бэрэссэдэти Г.С. Платонов уонна ороно эл-хаан өгүүн чөбүлүрдүн күн бүтүн үлэти сыйдыар С.С. Морфун, В.Н. Кривошапкин, В. Алексеев тус көрүүлэрин бигиллэтилэр.

Муһаах түмүк чааһыгар баһаараллары туттарыы буолла. СР физкультур улуус спорка ар сыйлаах үлэ сүбэстээх үлэтин иһин, Олутуун иһиликтэни баһылыгар Л.В. Ефремова СР спорка министри ситиһилэ-рин анал бигиллэ туугарылына. “Физическай культуура уонна спорт туйуу” бөлөһүн С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолатын физкультур учуутала П.Д. Соболев баһааралла. СР спорка министри ситиһилэ бочуотнай грамота Эрилик Эристын аатынан Чокур орто оскуолатын физкультур учууталыгар Ю.Л. Николаевка туттарыла.

Ошон улууска физкультур уонна спорт сыйдыгыгар дойду кылааннарын күмүр-сигит дыммуугар — “Улуус иһиликтэ үлэтийдик” 3-с сиптомэ аһаар бөлө спорт бэтэрээннэр Л.Л. Попова туттарылына, улуус дьаһалатын маһаат сүргүн спорт бэтэрээннэр Г.С. Платонов уонна Н.В. Захаров тутулар.

Семен ЖЕНДРИНСКИЙ.

Сэргэх дьаһал

ЫТЫК КИҢИБИТ И.М. ПАВЛОВ 95 СААҤЫН ТУОЛЛА

Аһа дойду Улуу сэриитин бэтэрээнэ, Саха Республикатын үлэтийдик учуутала, “Хотугу Сулуу” уордаан кавалера, П.А.Ойуунускай аатынан Государственный бириэмийэ лауреата, Чурапчы улуутун Бочуоттаах олохтооһо Иван Михайлович Павлов тохсунуу ый 31 күнүгэр орубун 95 сааһын туолла. Иван Михайлович бигилин Мындагаайыга кыһаагар Наталья Ивановна, күтүөтүгэр Дмитрий Носовтарга олорор. Дьону дьэтийдик кытта күүсхөһө туста тутулуллубут саа дьэтийдик дьэтийдик бөлөһө олорон үлэтийдик, дьону көрсөр.

Ытык киһибит үбүлүйдүк сааһын бөлөһөтүн, биэр дойдулаахтара — Болтур иһиликтэни дьаһалта, тэрийдэр коллективтара, бэтэрээннэрин сөбүтэ тохсунуу 31 күнүгэр иһиликтэрин иһиликтэ сэргэх дьаһалы тэрийи ытыллар. Онуока Чурапчытан улуус Муһааһын председатели Я.П.Ожешников, улуус баһылытын социальнай болтуруостарга солбуйааччы О.Ф.Петрова, улуустаабы

бэтэрээннэр сөбүтэрин председатели М.Н.Матвеева, ыһаат лидерэ А.И.Афанасьева, улуус депутаттара, оскуола дириэктэрдэр — М.В.Дьячкова, Н.Н.Гуляев, кини баһылыга кылааннай быраһаа А.И.Коркин, “Саага олох” хаһыат редактора А.А.Захаров тийиэн бу дьаһалта кытылы ытылар. Мындагаайылар ытык киһибитин олох сыйаһылытара, иһиликтэ сүгүрүйдүлэр өтө кэстэр. Иһиликтэрин историйтатын, олорон аасыт чулуу дьэтийдик минигэлэригэр сүргүн үлэтийдик юфисек маһааттара муһура суох. Иһиликтэ баһылыга

И.И.Никитас, иһиликтэ общественнай сөбүтэни председатели Н.Г.Михайлов, оскуола дириэктэр Д.Д.Павлов уонна иһиликтэ олохтооһо, тэрийдэр коллективтара истин эбэрдэлэрин тирэһи, ытык киһибитигэр дорубуйаны, үлэтийдик аһааһыт үлэтийдик өссө да ситиһилэри баһаарылар. Үөрүүлүк түгэни көрөһүтүн, бар дьон ортогугар дойду Президентин В.В.Путин, Саха Республикатын Ил Директорын Е.А.Борисов эбэрдэлэрэ, үрдүкүк сыйаһылар тыллара, үлэ баһа сааһаара аһаарылылар.

Мындагаайылар аһа сыйаһы биэр дойдулаахтара, Үлэ Геройа Р.И.Константинов сырдык аатыгар ытыллыахха улааһы ыһаахтарыт үрдүк таһымааххыт тэрийдэтигэр эрэллэб улааһы. Буойун, учуутал, үлэтийдик Иван Михайлович Павлов үбүлүйдүк сааһыгар аһааһыт дьаһалтар олунньу ый 19 күнүгэр улуус күүһүн

ПОЗДРАВЛЯЕМ!

Уважаемый Иван Михайлович!

От души поздравляем Вас с юбилеем. Мы искренне гордимся поколением Великой Отечественной, на долю которого выпало и серьезные испытания, и великие триумфы. Вы никогда не боялись трудностей, верили в лучшее. Своим самоотверженным трудом создавали богатство и мощь страны. Желаем Вам здоровья, бодрости духа и всего самого доброго.

Президент Российской Федерации В. ПУТИН.

Ытыллыахтара. Ытык киһибит ыһааты, история учууталларын кытта көрсүбүтэ, тус тыһыан аһаар турар, оңоһуо аһааһыт патриотическай курэх ытыллыахха кытылы баһаа.

А. ЗАХАРОВ.

С.К. Макаров аатынан улуустаабы гимназия үбүлүөйдээх сылыгар
ҮБҮЛҮӨЙДЭЭХ СЫЛГА СИТИИИНЭН КЫНАТТАНАН...

2016 сэл үүний! Одоолуун, төрөлшүүтүүн, учуулалын, гиншэний бары үлшингэрлэвч – буца бары бу сэлэ күүтүүбү! Дээ, кэтэниитээх кэм чутааһар чутааһан нйор – хотору сага оскулажа киирэххит. Икээ! модонгошох таас урагай, “Куобал” түлбө бастын тутуута буолан, арбаа баһы кюрэгтэ тураба... Гиншэния тэрлибэртэн үлэни сэлээр учуулалар бу түгэни 20 сэл кэтэстүгэр. Кивитэр долгуууларын сэрйиккэ эрэ сөл... Өр да кэтэстүгэр...

Бу күннәргә пимизия кыра дөшкәчәр улахан үтә күчтүү сугыйар, быыштал сугыйар—ташсы, барынчолни, айылытугу... Күргүмәзәк үтә быыһыгар арай солору-солору киди сүргәтин кәтәрәр үерүтәк сонуннары истәбин уонна саныбыни; нәһиләлән дьон-сәргәтә оҕо туһа дьон улаһтин сыһар учууталлар, оҗолорбут-күннәртәрби үчүн-сайдиһ иһәр санатан-сана кәрбиһәрин биләләрә буһа дьо?

Бастаган туран, сый түмүтүнөн С.К. Макаров атынан Чурагыны гимназияга "Республика бастыг оосулдуга" диген үрдүк аты ылары ситисиз. Битирбит курудук, СР И. Дарханов Е.А. Борисов республика бастыг оосулдугагылар Грант олоктообута. Кийирбит сайаапкыларган балаһынына быһыһытын хамыһыга СР Правительствогын мунһагар анал критерийдэринен көрөң, оосулдуга успай үлэтин түмүтүнөн рейтинг таһааран быһаар. Ити түмүгүз 1 мел. ооск. суулалар Грант билиги оосулдугагылар азамыһын туһунан диплому республика үөрөбүн үлөһиттерин тохсуһуутаагы муһыһагар үөрүүдөх быһыһа-майыһа дириктэрбилитэр Ю.П. Посельскайга туттардылар. Бу үп-харыгы лабороториялары тутсарга, учууталар идэтерин таһыһын үрдэтер куурустарга, методика өтүүдөн анал литератураны ханатарга аныһахтаах. Билиһин көм ирбелениһи, билген туар, сүрүн болоромто аныгы технологияны сайлаларар хайыһаларга уурулуһа.

Кэниинг сэлхэвэр тэрэгшүүт да, өгө да ордук техникской үүрэгш талар буюун. Холсбур, гингэзэ орто кылааһын уолшара робототехнигаан ордук сэлхэвэр дьярыкталлар. Бэйлэро айан, араас быйһынах-таһаалаах, хаамар-сүүрэр, онносор үнүүлүүр роботтары онорор буолбутарын сэгэн кэбистин. Бу алохпут тэһимэзэтик сайдарын, баардай быйрайахтар олохо кыригирин көстүүтэ дий саныһын.

Робототехника, курулушчун албанды эрен-
нэрэр пимизия адрр педдагог И.В. Сивцев
салайын үлгүлөтүр. Ошолор бидра-суога 3 сып
дыарыктаммыттар да, сиптимиалорго үгүс
юнна дыфуннаах. Ол курадук сып ахсын
республикага ыытылар курактеиниаларго
кыайаллар, өрүү иннини карбонго
сыйдылар. Бүтүн Россиятаагы (Москва,
2014, 2015 cc.) “Роботфест” курактеиниалар
Айсен Алексеев, Вадим Ильин (10-с кылаас)
баран кытпаах, кыайлы кытпаах кылбигиз,
Свят Старостин (10-с кылаас) “Андромидий

Встреча Главы
Республики Саха (Якутия) Е.А. Борисова
с работниками сферы образования

роботтар" деген төмөкө научный диссертация сүрүлдү.

Республикада Россияда робототехника хайлскалгыр үрлүк сипинилетек осууда дун таба корон, асылт сыттан ыла үрөктэйлини сайыннар федеральный институт (Москва к) бирисейингимания робототехника сайдылтын торунуур, сипинетек үлгүн тэрийр эксперименталый площадка булса. Сүрүн тизмөт робототехника бир калым тиликтэк үлгүн сайыннары, практический устутун түмү, оро, эдэр ычиг научнай-техическэй үрөктү үрөтти. Маньк улхан эппини-стэк бырайлагы научнай-эксперименталый үлгө директору солбу-йанчы С.И. Илдринско нигон-сагалан, үүнсон-тайингын олоко калгара сайдыр.

Экспериментальний площадда үзгін сүрүн сыала – сорута – ою инженерней-тех-
нической сабылын сайланыры. Маннай-
хайсакашын үз ышпылаа быланна-
нар: "РоботоБУМ" анал программан ою
толкуйдуур, айар дьобурун сайланырар анал
дырыктар тэрийин, STEM (Science-науа,
Technology-технология, Engineering-инжене-
рия, Mathematics-математика) дьиз
үрөхтөһөһин аныгы көрүнүөн педагог анал
үрөһүн үрдэти, нэчий-технической үз
таһымын үрдэти, тэһимин кууһурадуу,
робототехника методилатын оһоруу,
техника дьобурдах, сыстаас оһону таба
көһөн, оһула көһиттэн иһтин таларыгар
көһө буюу, информацийнай техникаһыны
сыһоо тутуу.

Робототехника курулушун үлэтин көрө-
бигэ илалттын, тус байэм ити анал куурусна
сөдө компьютер илалттар аласор, улэанлык
хамсамат, этэ хаан эрилтлүкт дин саньыр
этим. Олусаха биш дьарыаа сыддьым ити
этэн аһарыт саваньын төрө эрилтэн
күбистэ. Олорор, байлорор да эгэлэринен,
компьютер илалттар олук арылах ном илалттар,
программа суурай биримэстэригэр эрэ
олоролор. Ити көнө элэни байлорор улэан-
кыра, улун-кытас, сун-синныгэс бытар.

хайдары эт илинтеринэн холбоон, танан, киннээ майпанныыр роботтары онгрон таазараллар эбит. Аны ол роботтарын хамтардактарына, кэннитэриттэн эхилэрэли, сүүрүү-кэүү, күө-дэаа буолан үмүрүлүү дэ онно буолар эбит. Онон, күндү аагуулаһаллар, аһыгы юм технологията ооо толкуйдуур, өйгө онгрон көрөр дьонун сайыннарар, моториканы үтэлтэр буолан, робототехника үтүө өрүтэ элбэк дьон билэ санааны этэбин.

Республика талааннаах, дь-субурдаах, билингв-көрүүтэ тардыһыһылаах, чинчийэриин себүлүүр үөрэнэччилэрин түмөр сыһытан хас бириэни улуска СР Наукатын аҕыһыгый академията дьон тэрилтэ баар бусула. Бу тохсунньу айга Нукаа аҕыһыгый академията, Чурапчы улуутун үөрөхүн салаатата, С.К. Макаров аатын Чурапчы гимназията – үлүн тийиһээкэстик үлэлиир себүтэнг түлөриһиллэр. Билиэн турар, маньык үлэһитини оҕолорбут үүнэн-сайдан тахсалларыгар үксэи бусуло.

Бийыл “Инновациэ хардыы” республикатаагы научнай-практической конференцияга гимназияттан 15 оҕо кыттан, наукага миннайгы дьоһунаах хардыыны сөгөрбө.

Бүс үерэнэччи чинчийбит үлэтэ ордух бийирэнэ, оворогто салгыт Россия куоратарыгар кыттар туоһу сурух барилгынэ. Нарыйа Макарова (9-с кылаас) английскай уонна саха тылларыгар кестөр "үлүһүн" уонна "сүрүкэ суох" буюуу туһунан өс хоһооннору тэһээн ырыппыт. Новосибирскай куоркаа ыһырылгыах (сал. Н.А. Белолобская, РФ үөрөбүрүитин бачуотпгах үлүһүнэ). Казань куоркаа Катя Лоскина (10-с кылаас) барыл, Аныгы технологияны туһанан, автоматизированнай аан барылан айбыт. Быһыһан эттээх, дыа ааныгар кини айбыт программанын туруурдааха, күтүүскэ наадыйбаахын, аантын адыаппаттар, харобыт да дүөн суох буолуон сөп эбит (сал. ИВВ Сивков). Доһуу тэбэр сүрүкэр, Москвада, 3 үерөнөччи ыһырылгына, Айта Павлова (11-с кылаас) аңетоннаах турбанан массыһаны сыһытар дьобуус тэрили айбытын экспертэр улаханньык санээрбиттэрин түмүгэр НПК биир бастыг бирезмийэтэ - В.П. Ларионов аһыанан стипендия - аһаһа. Настя Михайлова (10-с кылаас), Сарлаана Филиппова (11-с кылаас) туустаах мууһунан моросыйлаһый дьаахык оңорон көрүүттэр: сайынны күмгэ аһы-үөлү хайаһыгарга орус наадалаах эбит, холобуур, көннөрү киһи көрүүтүнэн сыаналыыр буоллааха, ирэр астары, эти-арыһыны дыһонтор кэһи оңостон илдьэргэ эбэтэр ыраах айаһына, өрүскэ киһиэн сыһыһыгарга барг табыластаах тэрил буолубут. Кыргыттар, физика-математика наукаһын секцияһыгар саамый урдук сыһыһыбыы ылан, лауреат дүөн аагтаныһылар. Афоня Ожонешников (11-с кылаас) энергетикэ секцияһыгар лауреат буолта. Пельны элементин үөрэтэн, психолонай усулуобуйага уот ыларга, психолонай өрөмүөннүүргэ туһалыыр.

УСТРОЙСТВО АННОБЛЕ

Датан Зэболонский (7-с кытаас) бэйтин түөлбөтүн ыалдарын гаректарын хайдык, ханык матыйрыяаларынан тутубуларын быһаарбыт; хайата ордугун чинчийбит. Датаны кытары Сардана Филипповна Санко-Петербург куораты көрүөхтэрэ.

Бу ааттаммыг уфүлүчү ситиһилөөк
оҕолор научнай-чинчийэр үлэтирэн
Российскай Федерация үтүөлөк учуутал
физик М.И. Хомоганова салайар.
Тэрийөөчүлөр да кыттааччылар да Мария
Иустиновна сөл аайы кырата 34 оҕону
бэлэмнээн аҕаларын уонна үөрэһөчүлөрө
хайаатар да ураты суолталаах научнай
дакылааттаахтарын үрдүктүк сыаналыыл-
лар. Мария Иустиновна бу хайысхага
сырдалаах үлэтин түмүгүн манньык
иҥараадалара туоһулуустар: кини
"Инникигэ харпы" научнай-практическай
конференцияга ситиһиллэрин иһин В.П.
Ларионов аатынан кыһыл көмүс мэтээл,
"Билииги кый" анал болло хаһаайыда,
"Барыс" фонда лауреата.

Оюулорбут үрдүк сийлэлтүгэр сийлиһэн кэпэн иһалар. Республикага ытыллыбыт өркөн ойлоок оюулор күөн көрсүүдүлүгүгүр, география олимпиадатыгар, Коля Мишлен (9-с кылаас) хаардыы хаамта, 1-кы миэстэ буолла (учуутала М.Д. Колесова, РСФСР үөһэригинтин туйгуна). Кинигор эрэ буолу-октара дуо, бары да зэр-сэмээр Россия олимпиадатыгар ыныралларын көһүтүбүт. Саша Барашков (11-с кылаас) ОБЖ предме-тыгэр 3-с миэстэ буолары сийистэ (учуутала А.А. Сергеев, СР үтүүлүк учуутала). Эсөө 11 оюо бу күнүгүгү кылтаары баһамынар.

Бийнги оюуларбүт – кунээрилэрбит
ипинник тэрэбиннүргэ баран, Чурапчы
аһын аагыһахтара дээн эрэнбит!

Авсгал сүүл түмүүгүн Чувалгы нэвчилсэгийн тэрилтэтерин ивээл ариушарыг барышлар үгэс буолубут күрүстэниинэ гимназия, "Тулуйуучан" оҕо саада, тыва халһайыстыбатын лесничествота, Энергосбыл – шедгээх 4 тэрилтэ 2-с миегэ буолубут, 70000 солк харчынан биримайлэсенибит.

Манайх түмүктээх үлэ, үгүс кэли (оюу, төрөппүт, учуутал, администрация) биэр санаанан, сомсолоһон, өйдөнөн сылһар буулабына эрэ, ситиһилэр. Оёолор барахсагтар билии баай байгальтан сылайбака, салыбака сомсолоро төрөппүттэртэн эмиз тутулуктаах. Онон убаастабыллаах төрөппүттэрибинэр улахан махталбын тиэрдибит! Элиги өйбүлүтүөн билиги сарсынны сайлар саҕахтары үөрэтэр оёолорбутунуун күндүсүн тэнгэ көрсүөхтүт.

Үөрэммит оскуолам, үлэтин сылыар
гимназиям 20 сыллаах үбүлүөйүн үтүө
ситиһинтэрдээх көрсөн эрэллээн оскуу
үөрөбүн, бар дьоммор кээн тутта көксүбүн.

С.Н. ГОГОЛЕВА,
саха тылын, литературатын учуутача

РОССИЯ ИЙЭЛЭРЭ УЛУУС УЙГУТУН УЬАНСАЛЛАР

„Россия нийгэм“ Бүтүн Россиятаагы общественный хамсааһын Саха сирингэ олутуу отделениетын Чураччытаагы савита 2014 сыл муус устар ыйылар тэриилибигэ, Билигин түмүү 500-гэи тахса чилиннэ. Түмүүнү Анна Алексеевна Ногомнина чилинэр, юни-ни солбуйамчыны Тамара Васильевна Павлова, толо-роочу дириэктэрини Татьяна Николаевна Ефремова үлэтиилэр. Бүтүн дойду үрдүгүн үлэтиир хамсааһын ниб общественный уонна социальный орулун, юни аатын-суолун үрдэтэр. Россия нийгэм уонна оҕолорун бырааһтарын көмүскүүр, элбэ оҕолук ылта, ырахан балаһыанньага түбүктүг дьүү кэрэттэриг, нийэлигт оҕолорго, оҕо иштэр ылта көмөлөөр, талаллаах оҕолору ойүүр сорулгаах үлэтиир-хамсааһыр.

“Россия ниглэрэ” хамсаанын Чурагчтаары актыбыыстара улууска түөр хайааһын үлгүн ытыллар. Бастагы хайыска – ниглэри улуус общественнай-политическай спорто кыттылары. Онуока бастатын, отделение анал баһитин, ойуулаах быһаахтары уонна шарттары ыһаарга үп көрүлүүтүн ситистэ уонна Ула. Эйтэ, Майи бырааһынньытын параддугар кыттылыны ылса. Аастыт сыл кулун тутар ыйга Тенэй, Халар иһигинскэригэр иһити, социальный хаанньылы боппуростарыгар консулациялары тэрийиллэр. Сэткэнн ыйга бары нигилэскэргэ Саха сирин диакталарын 13-с сыһын кыттылаахтарын кытта көрсүүлэр ыһыттыбытара. Салгыы беледүгыйилэр «Об ответственности родителей за содержание, воспитание, обучение, здоровье, защиту прав и законных интересов ребенка» дьен республика таһымнаах бырайыгы ыһааһа.

площадканы тэрийбитэ, сөнө араас арага барыта хабьгылыбыта. Ол юннэ улуустары төрөппүт общественноһын форумулар кытылыны ылыбытара, „Мин тагталлаах ийом“ дьен сөптөһүн түрүөрбүтүтара.

Түмсүү үлгүн илээс хайрхашанын, Дэлголх ийтэ — хэ-
юлтөөс олох" дигн социальнай бырайыгалы олоху килтерин
булар. Ээр багтары ойбохүнтэ, килитэр кылалдаларын
быһарыага биригиттэн үлгүн ыһылытара. „Россия ийгэ-
ро“ декада чоритинен, „Мин таптаалах ийом“ хаартысканан
быһастагыны тэрийбиттэр. Ээр ийтэ орусун үлдэтэр сылта-
тан, „Ийом эгэлтэ дарагы“ аһар эмтэ бу түмкүүтөн ситоры-
либитэ, норуот маастарларын кытта төгүрүк остоолар, „Ийтэ
— сырдык олох мекеттэ“ дигн темөжү научнай-практический
конференция ыһытылыгыта. „Кыас оҕо күтө“ тэзэбин
чоритинен, араас хабаннаах дыалалар күн устата буолан
аастытара. Олохтоок пинелог-бырас Л.П.Новгородова
„Кыас оҕо аһал“ дигн темөжү төг-шоуну тэрийбитэ.
Төрөпүүтэр оскулаага „Кыргыттар, бойбот ийэл
арыһыттар...“ күнкуруһу ыһылытара. Социальнай
педагогтар кыас оҕо тутта-хытта сылдыһыттар,
мейиһыттар-сипилигитэр субаттары биорбиттэр. Сылдыта
ийгөри төрүүр дьыттан аһарыага кыһылыа ыһыта үтүө
үлгү күбүлүйд, хамсаһын аһыбыттар, „Дэлголх ийтэ-
дэлголх оҕо“ бырайыгалы баһемин сылдыһалар. Оҕо уонна
ийэ дорубуһаларын туһарыага эмтэ аһал бырайыаһтар
үлгүлүгэр. Ол курдук, оҕо аһыһытын туһарыага
Халыһаһы „Ньургунун“ уһуһан МК.Аммосов аһаһан
ХИФУ Аһыһаага килиин кытта аһал бырайыһынан үлгүн
сэһэһиһалар. Чугаһан ийгэһө маһы тарһынан үлгүһө, килин

бөлүгөтөгү ыкмалар бары дыңалларга көптөөмүк кытталар.

Кытгае көм иһигэр „Россия ийгэрэ“ хамсааһын Чурагчытаагы салаатын Далбар Хотугтара кэч далааһыннаах үтүн тэрийдигэр, улуус сайдыытыгар, үтүгэр-хамнаһыгар бэйгэчэ кыттыыны ыһылар. Дойду, республика, улуус политикатын биер сүрүн күүһүн бэйиытынан тарбоода баппанар улакан түмүкү чиниеннэрэ Саха сиригэр кыттылар дыкхаллар 14-с сьезгэрин ыһык тыһынын көрсөтлөр, улакан үтүн бэйианьытлар.

Татьяна Николаевна ЕФРЕМОВА,
главный редактор

Спорт

ОХ СААНАН ҮТҮҮ КӨРҮНЭ САЙДАН ИСТИН

Осунан ытлы спорт бийлыгын, 60-с сылларга билиги Чурагчыбыллар, Саха сиригэр бастааһын тэриллэбигин арам саастаах дьон билэр, өйдүүр буолуохтаахтар. Бу улун сыллар усталарыгар ох спорда Сахабыт сиригэр биир күмүз сымаллан баран, иккөн тыһынын ылан күүсүлүөхтүк сайлар. ССРС спордун маастара, республика реформмена Михаил Николаевич Матвеев өр сылларга республикага ох федерациятын салайааччытынан олус таһаарыылаахтык үлэлибиз. Кини кинигэтэн билигин билиги улуустут ыччата, осунан ытлыга ССРС спордун маастара, элбэх таһымнаах күрэхтэһини кыайылааһа, призера А.И. Попов үлэтин-хамсыы сайдыар. Ох спордун 1968 сылы кытары тэнтээн көрөр эбит буоллукха, күн-бүтүн балыкханнык сайын дикхо сеп. Тренербит П.М. Стасов 80-с хаарыгар үксүнэ. Кини олорун спорт бу көрүгүн сайыннарылыа алаата, республикага ох саа сайдыытыгар үтүс сыратын биэрдэ. 1971 сыллаахха Дьукускай куоркага ытлыгыбыт Баһылай Манчаары III-с осоннууларыгар Чурагчы улууна уоксаа хаммайданан энепа I-кы миэстэни ылары сипсигитэ, ол иһигэр осунан ытлыга эмиэ I-кы миэстэни ылылтыт. Бу күрэхтэһингэ салайааччынан А.К. Софронов билиги тустууттар олус ыһалтан сыйдыбыта, хаа биирдэбигин көрүб сыдыах, яппи тутуһан ээрдэлибиз. Бу кэмаспыта номнуо 45 сыл буолбутун үрдүккө, күлү маннык түтүннөри олорун тулары умнубат; өйгөр-санаагар дьирлиик итэн хаалар хаалар эбит. Онон билиги улуустут "Чурагчы — спорт туската".

дээрхгэр, ол хийхыг зогсоо биербитэ.

Орууан ыгыгта бу ыгта республикада улхсан тахьмнаах күрэхтэнийгэр ыгыгтаанылар, урууку юмюргэ оторугон бусыбгах, 200-тэн тахса кыгтаа-ныах тур-нэр тэригнэ. Промышленнай куоратар – Минерал, Ленский ок нүгүгэр ордух утумаахтык ылсан эрэлтэр келүүнэ. Быйгысайын “Азия оюлоро” 6-с спортивнай ооннуулардыгар кыгтаахсах хамтааны сүүмүрдэтин күрэхтэнин сүрүн сальнан буолла. Аан маннай “Азия оюлоро” ооннуулар 1996 сыллааха ыгыгтаанылар, кылаабынай судуйгана Олимпийсай чемпион П.П. Пивовитц, оттон мин сжүрэтэрингэн үлэсбилит. Старший тренерин П.М. Ставов аанамыта. Ити күрээс оюлорбут Ольга Гуляно – 3-с, Салла Филипов 2-с мөстэни кыгтаах үрдүбүттэра.

Бу кичик "Азия оюлоро" 2-с ооннууларыгар ок көрүнүн килгэрбэткээр. 2008 сыллаахка эрэ ок көрүгэ кыарбит. Лондонна ытыллыбыт сприндига Кристина Тимофеева 4-с миэстани ытыпта, ити кэмтэн ок спорда билгэ сайдан барбыта. Күн бүтүлүгэ дүөр, Саха сирин оюлорого сүүмүрдэммит хамаастыкты кылабынай тренер Александр Филатов бэлэмнип сыттыр. Сайытны юмиз Горный улуунун Мылаах нэһилээгэр тэриллэр "Бэргэн" дигэн оюу лаабырыгар, кыһынны "Дюксун" спортивнай саала манежыгар дьарыкталлар. Сахабыт сирэ оюнун ытыпта иди хамаанданы туруоруктаах. Бастагы хамаанда чөлөөлөрүнөн буолулар: Петр Сосновцев (Дьоксуускай), Уолан Петров (Торнай), Ариадна Посельская (ДЮСШ

"Доксун"), Евгения Горосова (Мирный). Иккэн хамандыга киирэнгэ адык оҥо дьарыктаны сылдьар. Штаб начальнигынан ССРС спордун маастара, Ташта улуустуттан торуттэк Ньурун Федоров, тренердэринэн Яков Татаринов (Горный), Борис Олесов (ДЮСШ №4), классическай оҥо кыргыттарга тренер, ССРС спордун маастары: Надежда Спиридонова (Дюкунскай), Зинаида Платонова (Горный) үлэһиттэр. Муус устар ыйга Саха сирин охтуттара Гуанчжоу (КНР) куортыгар дьарыктана барыахтара. Билигин улахан дьонго Россия сүүмүрүмүөт хамандыга бэтэмнөөт сылдьар. Кииилэр ортослоругар Кристина Тимофеева баар.

Аны сайын Сахабыт сиритэр иккис
төгүлүн Ытыллар Аан Дойду улахан
түһүлээтигэр Индонезия, Кавказстан,
Монголия оҕууттара кытталлары
былланнар. Кэпс сыйга Уһуэ Бүлүүгэ
ыһыахха 20-с Манчары соннуулар
эмэс чутаан эрэр. 2009 с. Бүлүүгэ, 2013 с.
Чурапчыга Манчары соннууларыгар
уонна 2014 с. Намта Ытыллыбыт Тэс сирин
соннуууттар Чурапчы хамаандатын
оҕууттара күһүдүк сүх кыттан тураллар.
Тренерэр Михаил Филиатов, Сергей
Майоров улаһын сыдыаллар. Уһуэрин
таһынан, бэйэтэр республикага Ытыллар
күрэхтэһинитэргэ хамаандаларын чыһын
көмүскөдөн, бэрэстээк миэстэтэргэ
түспөккө сыдыаллар. Дьарыктыыр оҕолоро
элбэстэ. Эпэр оҕууттарбыт Максим Аммосов,
Михаил Шидемилер Саха сирин оҕолоро
сүүмэрдэммит хамаандалыгар киирсэн
дьарыктана сыдыаллар. Уһуэ Бүлүүгэ ох

сааган ытлы күрөстэһиниң сана программанын ыттылар. Былырын Олонхо ытчылар ыттылыгы күрөстэни бэлэһини ытчылар майтанньыр. Онон улуустуг охчуларыгар ох атын көрүң, былырды охчуларын ытты чачар саагыгар майтанньыр ох буолуоктаах, оноһо бурт омул национальный күрөстэнигиригэр ыттар оноһосторун курдук утун, тобогүрүтүмүр голова онугар мас буолуоктаах. Онон бу сана көрүңүз биллэниитин бэлэһини ытчылары ыттыкка наада. Билин улуустугар ох спорда сайдыытыгар түс кылаһын килтирибит, өр кэмгэ Павел Михайлович Стасовтан тренердубит. Соһуе спорда маастарыгар килтирип, Россияга 1968 с. оһолор ортолоругар Саха сирин хамандыылар киирсэн 1-кы мөһтөһүн ыттыт, Саха сирин хас да төгүлүк чемпион, призер, Сибир уонна Дальний Восток күрөстэнигэр кыттылыаа Михаил Дмитриевич Филатов күрөстэнигэр ыттылыахтаах күрөстэни бу сана бэлэһини ытчылар тэригиситтэк. Күрөстэнини төрөһүт уолугар Мылгадайыга ыттарга бэлэһини ытчылар. Аан Дойдутагы кылаһтаах спорт маастар Михаил Филатов бу күнүгүрү Орел куоракка Россия кубогар кытта сылдьар, салгыты Россия чемпионатыгар барыахтаах. Итинэн сибээһүн, улуустаагы ох сааһын ытты федерацията (председатель М.В. Дьячковский) үлэһини сылдьар тренердин кытта ыкса сибээһи тутуһан, үлэһин бэлэһини ытчылар тэригир наада. Ох спорда Саха сиригэр Чурапчытан саадаммытын умар табыллыбат.

Мария ПОПОВА, спорт бэлэрбид

Библиотечка натуралиста.

Авторы сугурлар тизмәһе
редакция тәһририәһе һәм
түзәтмәләре. Сүрәһә һәм
һәм һәм һәм һәм һәм һәм
һәм һәм һәм һәм һәм һәм

Хайхат бэчээхэ "Бэриллэр графика: 18 ч 00 м. Бэчээхэ бэрилиннэ: 16 ч 00 м. "Сана олох" редакционной-издательской холбоуука 3.02.2016 с. офсетка бэчээтгэнэ. Аадырына: 676670, Чуралгы сэл, Карл Маркс уул, 28-а" Индекс: 54907, Хайхат нэдэлжэ үстэ: олтуорунуука, чаллызга уоина суубатага тахсар